

บทบาทของพระพุทธศาสนาในวิกฤตภัยพิบัติทางธรรมชาติ:
ความเข้าใจกรอบแห่งพุทธบูรณาการ*

BUDDHIST ROLE IN NATURAL DISASTER CRISIS: AN UNDERSTANDING OF
BUDDHIST INTEGRATION APPROACH

พระอดิศักดิ์ อนาลโย, พระมหาชินภัทร ฉินนาลโย, พระมหามนุญ ปริญญานโณ

Phra Adisak Analayo, Phramaha Chinnapat Chinnalayo, Phramaha Manoon Parinyano

วัดศรีโลหาราชบุรีรัมย์

Wat Sri Loharadbumrung

Corresponding Author E-mail: Asakphisal@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักพุทธบูรณาการ และเพื่อให้เกิดการประยุกต์ใช้ในกิจการได้ในทุกขั้นตอนการปฏิบัติการช่วยเหลือบรรเทาและระดับบุคคลที่สามารถวางแผนคิดเผชิญกับภัยพิบัติได้ ด้วยกรอบแห่งพุทธบูรณาการ เพื่อนำหลักการและคุณค่าจากพุทธศาสนาวิเคราะห์และทำความเข้าใจภาวะการทำงานขององค์กร บุคลากร เสริมสร้างสังคมที่ยั่งยืน ก่อเกิดความร่วมมือ บ่อยครั้งที่มนุษย์ต้องประสบกับความสูญเสียอันเป็นผลกระทบที่ต้องพยายามแก้ไขภาวะวิกฤตจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ ที่ให้ผลกระทบทั้งด้านจิตใจและร่างกาย การพัฒนาจิตเป็นสิ่งสำคัญ ด้วยการเข้าใจในพระธรรม อันเป็นหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา มีบทบาทสำคัญในการก่อเกิดองค์ปัญญาขึ้นโดยผ่านการปฏิบัติ สามารถกระทำได้แม้ในเวลาทำงาน การปลูกจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมตามวิถีแห่งพุทธธรรม ประโยชน์ในการปรับหลักพุทธธรรมมาใช้นั้นสามารถทำได้ ตั้งแต่การวางแผนคิดที่ดีในองค์กรรวมทั้งองค์กรในระดับนานาชาติลงมาถึงการประสานงานขององค์กรในระดับท้องถิ่น ด้วยหลักมัชฌิมาปฏิปทา การสร้างระบบความคิดด้วยหลักของการพิจารณาแบบโยนิโสมนสิการ และมีการวางรูปแบบการวางตัวอย่างเหมาะสมเพื่อให้สามารถทำงานร่วมกันได้ด้วยหลักหลักสังคหวัตถุ 4 การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมที่กรมชลประทานใช้นั้น คือ หลักสัปปริสธรรม 7 ผนวกเข้ากับหลักการจัดการ ในการบริหารจัดการน้ำให้มีการแก้ปัญหาที่มีความเหมาะสมอย่างมีเป้าหมายเพื่อแก้ไขวิกฤตจากภัยพิบัติทางธรรมชาติด้านอุทกภัย แนวทางสำคัญที่ช่วยให้การพัฒนาทั้งในส่วนบุคลากรและหน่วยงานให้สามารถมีความตั้งใจ ความใส่ใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร เกิดการบริหารจัดการแก้ปัญหาภาวะวิกฤตและมีความสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ในระดับบุคคลที่ประสบภัย หากเข้าใจในหลักแห่ง อริยสัจ 4 มาใช้เพื่อการดูแลสุขภาพ แม้ในภาวะการณ์ขาดแคลนด้านการประสบภัยพิบัติทางธรรมชาติ การในชีวิตด้วยหลักธรรมด้านปัจจัย 4 และสามารถประยุกต์ร่วมกับ ทฤษฎีแรงจูงใจของมนุษย์ (Maslow's Hierarchy of Needs) ทำให้สามารถเข้าถึงความต้องการของผู้ประสบภัยพิบัติทางธรรมชาติ ได้เป็นอย่างดีและสามารถให้ความช่วยเหลือได้ตรงกับความต้องการในช่วงเวลาที่เร่งด่วน แม้ในยามที่ต้องเผชิญกับวิกฤตจากภัยพิบัติจากธรรมชาติ

คำสำคัญ: บทบาท; พระพุทธศาสนา; ภัยพิบัติทางธรรมชาติ; พุทธบูรณาการ

Abstract

This article aims to study the principles of Buddhist integration and their application in all stages of disaster relief operations, both at the organizational and individual levels, to provide a conceptual approach to facing disasters. The framework of Buddhist integration involves analyzing and understanding the operational environment of organizations and personnel through the principles and values of Buddhism, thereby fostering a sustainable society and cooperation. Human beings often face losses resulting from the impacts of natural disasters, which affect both the mind and body. Developing the mind is crucial. Understanding the Dhamma, the teachings of Buddhism, plays an essential role in cultivating wisdom through practice. This can be done even while working by instilling a collective consciousness according to Buddhist principles. The benefit of applying Buddhist principles can be realised by adopting a comprehensive approach that includes international organisations and local coordination using the Middle Path (Majjhima Patipada), developing a systematic thinking process through critical reflection (Yoniso Manasikara), and establishing appropriate behavioural patterns to facilitate cooperation based on the four principles of social integration (Sangahavatthu 4). The application of Buddhist principles by the Royal Irrigation Department, such as the Seven Qualities of a Good Man (Sappurisa-dhamma 7), integrated with management principles, aims to solve problems related to water management effectively, thereby addressing the crisis caused by natural disasters: floods. Critical approaches include developing personnel and organisational commitment and attention to duty, resulting in crisis management that aligns with the needs of the public. On an individual level, understanding the Four Noble Truths (Ariya-Sacca 4) can be used to maintain health despite scarcity during natural disasters. Living life according to the principles of the Four Requisites (Patjai 4) can be integrated with Maslow's Hierarchy of Needs, thereby addressing the needs of disaster victims effectively and providing timely assistance during emergencies. Even in times of natural disaster crises, the principles of Buddhism offer a valuable framework for understanding and meeting the needs of those affected.

Keywords: Role; Buddhism; Natural Disaster; Buddhist Integration

บทนำ

ปัจจุบันที่มนุษย์ต้องเผชิญภาวะวิกฤตที่มีสาเหตุมาจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ เช่น อุทกภัย โรคระบาด ภูเขาไฟระเบิด แผ่นดินไหว อัคคีภัย วาตภัย เป็นต้น ล้วนเป็นเหตุการณ์ที่เกิดผลกระทบทั้งจิตใจและทางร่างกาย รวมถึงมีความเสี่ยงสูง ปัญหาด้านภัยพิบัติได้กลายเป็นภาวะวิกฤตที่ต้องเผชิญในปัจจุบัน ทั่วโลกมีการวางแผนเพื่อเผชิญกับภัยพิบัติทางธรรมชาติอย่างจริงจัง เนื่องจากมีผลให้ได้พบบ่อยครั้งที่มนุษย์ต้องประสบกับความสูญเสียเพิ่มขึ้นเมื่อภัยพิบัติเกิดขึ้น บุคคลที่ถูกผลกระทบต้องพยายามแก้ไขสถานการณ์ อาจส่งผลให้มีปัญหาสุขภาพจิต ดังเช่น เหตุการณ์มหาอุทกภัยครั้งใหญ่ปี 2554 ตัวอย่างเฉพาะในกรุงเทพมหานคร น้ำท่วมทะเลาะเข้าคลองประปาที่เขตดอนเมืองจนทำให้คุณภาพน้ำประปาดำกว่ามาตรฐานตามข้อกำหนดขององค์การอนามัยโลก (นฤมล สมรรคเสวี, 2557) การได้รับผลกระทบของภัยพิบัติทางธรรมชาติ รวมตลอดถึงวัฒนธรรม

ประเพณีการดำเนินตามวิถีชีวิตของชุมชน เช่น การประกอบกิจกรรมทางศาสนา และความสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน การเริ่มต้นที่มีวิธีการให้การดูแลตนเองก่อนที่ให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสมจะเข้ามาถึง และผู้ที่ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือสมควรปฏิบัติตนอย่างมีหลักการตามมาตรฐานอย่างมีสติเพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ตนเองและการปฏิบัติต่อผู้ประสบภัยด้วยความถูกต้องเหมาะสม เหล่านี้เริ่มต้นที่การเข้าใจในคำสอนแห่งองค์พระพุทธเจ้าและน้อมนำไปปฏิบัติเพื่อพัฒนาด้านอย่างสม่ำเสมอ ผลสัมฤทธิ์ย่อมเกิดแก่ตนเองและผู้รอบข้าง รวมถึงองค์กร และสังคมในวงกว้าง ในทัศนะของพระพุทธศาสนานั้นการพัฒนาจิตเป็นสิ่งสำคัญ ด้วยการเข้าใจในพระธรรม อันเป็นหลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าได้ทรงเมตตาเอื้อเพื่อต่อสรรพสัตว์ และถือเป็นแนวทางการฝึกปฏิบัติ ท่านพุทธทาสได้กล่าวว่า การปฏิบัติธรรมสามารถกระทำได้แม้ในเวลาทำงาน (พระธรรมโกศาจารย์, 2558) บทบาทที่พระพุทธศาสนามีได้ในทุกสถานในกาลทุกเมื่อ แม้ในภาวะที่มนุษย์ต้องเผชิญวิกฤตการณ์จากภัยพิบัติทางธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม หมายถึง จิตที่ประกอบด้วยความเอื้อเพื่อเกื้อกูล หรือความคิดที่มุ่งที่จะทำแต่ประโยชน์ เกื้อกูลทั้งแก่ตนและผู้อื่น ตลอดจนสาธารณะทั่วไป โดยมีพรหมวิหาร โดยเฉพาะเมตตาจิต (ปรารถนาดี) และกรุณาจิต (ความคิดร่วมด้วยช่วยแก้ปัญหา) เป็นพื้นฐานผู้ที่ปลูกจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมให้เจริญงอกงามในจิตใจได้มากเพียงใด ย่อมสามารถแก้วิกฤตปัญหาความเห็นแก่ตัวทำให้เป็นคนเสียสละอุทิศตนทุ่มเททำงานเพื่อผลประโยชน์ต่อส่วนรวมได้มากเพียงนั้น

บทบาทของพระพุทธศาสนาในวิกฤตภัยพิบัติทางธรรมชาติ

เมื่อมองบทบาทของพระพุทธศาสนาในเชิงปฏิบัติการ (Operational Research) โดยการจัดการเชิงพุทธมุ่งเน้นการทำการลงมือทำปฏิบัติจริงที่องค์กรหรือคณะสงฆ์เพื่อศึกษาผลของการบริหารจัดการที่น่าหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ รวมถึงการวิจัยทางการจัดการเชิงพุทธสามารถนำหลักการและคุณค่าจากพุทธศาสนามาวิเคราะห์และทำความเข้าใจภาวะการทำงานขององค์กร การดูแลสวัสดิการแก่บุคลากร และการเสริมสร้างสังคมที่ยั่งยืน ด้วยความหลากหลายมุมมองและแนวคิดทางพุทธศาสนา (พระมหากฤษฎา กิตติโสภณ, 2563) โดยการพัฒนาแบบองค์รวมตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ของสหประชาชาติ คือการพัฒนาอย่างเชื่อมโยงกันทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ในทางพระพุทธศาสนาก็เช่นเดียวกัน คือพัฒนาแบบองค์รวมเรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา เป็นทางสายกลางแห่งการพัฒนาที่องค์ประกอบทางกาย ทางสังคม ทางจิต และทางปัญญาดำเนินไปด้วยกัน โดยมีมนุษย์เป็นตัวตั้งของการพัฒนาเริ่มจากมัชฌิมาปฏิปทาทางสายกลางของการพัฒนาเหมือนกัน คือรวมเอาทุกสิ่งทุกอย่างไปสู่เป้าหมายแห่งการพัฒนา 4 ด้านก็คือ พัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ของสหประชาชาติมี 3 ข้อ คือพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม เป้าหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก็ไปอยู่ที่ 3 คำ เช่นเดียวกับของสหประชาชาติได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม (วัฒนธรรม) สิ่งแวดล้อม นี่เป็นเรื่องที่ ในหลวงรัชกาลที่ 9 ได้ทรงนำเสนอตั้งแต่ปี 2517 ทรงนำมาขยายความในปี 2541 ตอนค่าเงินบาทลอยตัว ดังพระราชดำรัสที่ว่า “คำว่าพอก็เพียงพอ เพียงนี้ก็พอ คนเราถ้าพอในความต้องการมันก็มีควมโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อยถ้าทุกประเทศมีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข” (พระพรหมบัณฑิต, 2564) การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์เพื่อเป็นแนวปฏิบัติสำหรับนักบริหารในยุคปัจจุบัน นักบริหารที่ดีต้องมีความรู้กว้างขวาง ไว้วางใจ ให้โอกาส ปราศจากอคติ มีความดาร์ก้าวหนา เกิดปัญหาเร่งแก้ไข และป้องกันภัยผู้ทำงาน จึงจะสามารถนำพาองค์กรให้เติบโตอย่างมั่นคง หลักธรรมของพระพุทธศาสนาถือว่า คนเรามีสิทธิ์ที่จะผิดพลาดได้ในชีวิต บางครั้งควรให้โอกาสเขาได้แก้ตัว โดยการใช้หลักการให้อภัย ในการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการทำงานเป็นการคิดแบบโยนิโสมนสิการ (ดวงเพชร สมศรี,

2558) การปลูกจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมตามวิถีแห่งพุทธธรรม คือ การประพฤติปฏิบัติตาม หลักสังคหวัตถุ 4 ประการ กล่าวคือ 1. ทาน คือการให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละ แบ่งปันสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้และแนะนำ สั่งสอน ซึ่งจะช่วยแก้ไขปัญหาค่าครองชีพที่แพงขึ้น การแย่งชิงอาหารที่อยู่อาศัย คู่สังวาส อำนาจในสังคมส่วนรวมได้ 2. ปิยวาจา กล่าวคำสุภาพ ไพเราะอ่อนหวาน สมานไมตรี ทำให้เกิดความรักความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน สามารถช่วยแก้ไขปัญหาค่าความขัดแย้ง 3. อตถจริยา การชวนช่วยช่วยเหลือกิจการหมู่คณะ ดูแลรักษาสมบัติส่วนรวม และบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ และ 4. สมานัตตตา ประพฤติตนให้เหมาะสมแก่ฐานะและภาวะที่ดำรงอยู่ ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะสมาชิกของสังคมให้ถูกต้อง มีการกล่าวว่า “วัตถุดิบเจริญ คนยิ่งเห็นแก่ตัวมากขึ้น” วิกฤตปัญหานี้สามารถแก้ไขได้ด้วยการปลูกจิตสำนึกที่ดีเพื่อส่วนรวม (พระครูไพศาลศีลวัฒน์, 2565)

ด้วยพุทธบูรณาการที่ได้กล่าวเป็นเบื้องต้นเพื่อให้ได้เป็นข้อยืนยันว่าการก่อประโยชน์ในการปรับหลักพุทธธรรมมาใช้ ตั้งแต่การวางแผนที่ดีในองค์กรรวมทั้งองค์กรทั้งในระดับนานาชาติลงมาถึงการประสานงานขององค์กรในระดับท้องถิ่น ด้วยหลักมัชฌิมาปฏิปทา การสร้างระบบความคิดด้วยหลักของการพิจารณาแบบโยนิโสมนสิการ และมีการวางรูปแบบการวางตัวอย่างเหมาะสมเพื่อให้สามารถทำงานร่วมกันได้ด้วยหลักหลักสังคหวัตถุ 4 ถึงจะต้องเผชิญกับภาวะวิกฤตภัยพิบัติธรรมชาติรุนแรงเพียงใด พุทธธรรมที่ถูกนำมาบูรณาการจะมีพลังยึดเหนี่ยวในชุมชนและองค์กรสามารถร่วมกันฝ่าฟันได้โดยมีหลักที่ถือปฏิบัติตรงกันและสอดคล้องสนับสนุนกัน

พุทธบูรณาการ: สัมปยุตธรรม 7 และการบริหารจัดการน้ำ

การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารจัดการน้ำของกรมชลประทานเพื่อเผชิญกับอุทกภัย พระพุทธศาสนาได้แสดงบทบาท โดยการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม มีองค์ประกอบสำคัญ คือ การจัดการ + หลักพุทธธรรม = นำไปสู่รูปแบบการบริหารจัดการน้ำของกรมชลประทาน ดังต่อไปนี้

1. การจัดการ ประกอบด้วย

1.1 ด้านการค้นหาคำปัญหาขององค์กร ได้แก่ ได้มีการสร้างองค์ความรู้เพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการน้ำ รวมทั้งได้มีการเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ของกรมชลประทาน ได้มีการนำเสนอปัญหาทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่เกิดขึ้น รวมทั้งสามารถที่จะนำปัญหาที่เกิดขึ้นไปแก้ไขเพื่อให้เกิดการพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นสำหรับการพัฒนาหน่วยงาน

1.2 ด้านการศึกษาความเหมาะสม ได้แก่ มีการกำหนดหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมในการเลือกใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อให้เกิดการพัฒนาจนทำให้เกิดผลสำเร็จสูงสุด รวมทั้งมีการศึกษาความเป็นไปได้สำหรับการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อนำไปใช้ในองค์กรหรือหน่วยงานในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของกรมชลประทานได้อย่างเหมาะสม

1.3 ด้านการพัฒนาและทดสอบ ได้แก่ มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถที่จะแก้ไขปัญหาของระบบได้ถูกต้องเพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ รวมทั้งเพื่อให้เกิดความทันสมัยในการบริหารจัดการน้ำ ซึ่งมีการแสดงผลข้อมูลของการประเมินสถานการณ์ระดับน้ำและแหล่งน้ำต่าง ๆ ที่มีปริมาณเพิ่มขึ้นได้อย่างทันถ่วงที

1.4 ด้านการติดตั้ง ได้แก่ ในการติดตั้งระบบเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้มีความสะดวกต่อการใช้งาน เพื่อให้สามารถติดตามสถานการณ์ได้ทันเวลา ซึ่งรวมทั้งมีการติดตั้งอุปกรณ์วัดระดับน้ำแบบอัตโนมัติสำหรับการติดตามผล ในจุดที่เหมาะสมของการใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อให้ได้มาตรฐานสำหรับการติดตั้งอุปกรณ์ดังกล่าวในหน่วยงานของกรมชลประทาน

1.5 ด้านการซ่อมบำรุงระบบ ได้แก่ ได้มีการวางแผนซ่อมแซมระบบการบริหารจัดการน้ำอย่างมีความชัดเจน เพื่อให้สามารถกำกับดูแลได้จากระบบระยะไกล รวมทั้งมีการซ่อมบำรุงระบบตามกรอบของ

ระยะเวลาในแต่ละปี เพื่อให้ได้รับความเชื่อมั่นต่อหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องกับกรมชลประทานในด้วยการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในองค์กร

2. หลักสัปปุริสธรรม 7 ประกอบด้วย

2.1 ด้านธัมมัญญตา (รู้จักเหตุ) ได้แก่ การที่องค์กรหรือหน่วยงานได้มีการส่งเสริมให้บุคลากรได้มีการคิด วิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อให้สามารถที่จะแก้ไขได้ทันเวลา ซึ่งนำไปสู่การบริหารจัดการได้อย่างมีความเหมาะสมเกิดประสิทธิภาพต่อการบริหารจัดการ

2.2 ด้านอัตถัญญตา (รู้จักผล) ได้แก่ การรู้และมีความเข้าใจในการประสานงานกับองค์กร ทั้งในด้านความเป็นเครือข่าย หรือมีการบริหารจัดการน้ำ คือ ความไว้วางใจต่อเพื่อนร่วมงาน บุคลากรภายในองค์กร เพื่อการบริหารจัดการน้ำเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 ด้านกาลัญญตา (รู้จักกาล) ได้แก่ การให้ความสำคัญในเรื่องของกรอบเวลาในการปฏิบัติงานภายในองค์กร มีการพัฒนาบุคลากรในการจัดการทรัพยากรอย่างให้ความสำคัญ รวมทั้งการรู้ข้อมูลทันต่อเหตุการณ์ มีกรอบในเรื่องของเวลาเพื่อให้สามารถมีการบริหารจัดการ

2.4 ด้านบุคคลัญญตา (รู้จักบุคคล) ได้แก่ การปฏิบัติงานภายในองค์กรหรือหน่วยงานด้วยความมีคุณธรรมในการดำเนินชีวิต เพื่อเป็นความเหมาะสมแก่การประเมินผลงานในการวัดคุณภาพของการปฏิบัติงานของบุคลากรในหน่วยงานกรมชลประทาน เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่อย่างมีความจริงใจในองค์กรนี้

ดังนั้น หลักสัปปุริสธรรม จึงเป็นแนวทางสำคัญในการที่จะพัฒนาชีวิตของบุคลากรหรือหน่วยงานให้สามารถมีความตระหนักรู้ถึงความตั้งใจ ความใส่ใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน มีการแก้ปัญหาที่มีความเหมาะสม เข้าใจเป้าหมายในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ มีกรอบของการปฏิบัติงาน การบริหารจัดการน้ำเข้ามามีส่วนช่วยให้องค์กรที่เป็นภาครัฐได้มีส่วนสำคัญในการรับใช้ประชาชนอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (อติเทพ ภิญาเกษม, 2565)

พุทธบูรณาการ: อริยสัจ 4 และการรักษาสุขภาพ

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและในการแก้ไขปัญหาได้ทั้งสิ้น ปัญหาชีวิตก็เช่นเดียวกัน สามารถนำหลักอริยสัจ 4 มาประยุกต์ใช้ใน เพื่อแก้ที่ต้นเหตุได้ดังนี้

1. ทุกข์ : สภาวะของปัญหาที่เกิดขึ้นในจิตใจหรือในชีวิต อันก่อให้เกิดผลเสียขึ้น หรือเป็นผลกระทบที่ไม่ชอบไม่ควร ที่ต้องเผชิญอยู่ จำเป็นต้องไตร่ตรองและพิจารณาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ ว่าความทุกข์ที่กำลังเผชิญอยู่เกิดขึ้นจากสาเหตุใด เช่น การค้นหาสาเหตุที่มีอาการปวดท้อง โดยคำนึงถึงสิ่งที่รับประทาน มีสิ่งใดที่ผิดปกติ หรือมีสิ่งมากระทบในลักษณะอุบัติเหตุที่ช่องท้อง ในวิเคราะห์ด้วยสติค้นหาสาเหตุ ละวางการจดจ่อไปที่อาการเจ็บปวดที่ท้อง เป็นการเข้าถึงสาเหตุที่เกิดอาการปวดได้แท้จริง

2. สมุทัย : สาเหตุแห่งการกระทำ ที่เป็นผลให้เกิดความทุกข์ หรือสร้างปัญหาแก่จิตใจและชีวิตความเป็นอยู่ เหตุที่ทำแล้วนำไปสู่ความทุกข์นี้ สมควรหยุด เพราะผลที่เกิดจะสามารถระงับลงได้ ด้วยเหตุผลนี้สมุทัย จึงเป็นสิ่งที่ควรหยุดกระทำ เพราะเป็นการก่อให้เกิดความไม่ปกติสุขในชีวิต ตัวอย่างเช่น การทานผักดอง คือ ต้นเหตุที่ทำให้เกิดอาการปวดท้อง สมควรหยุดการทานผักดอง

3. มรรค : หนทางการปฏิบัติที่ถูกต้อง ค้นหาแนวทางที่ดงาม เลือกการปฏิบัติที่นำไปสู่ผลที่ดี เชื่อในการสร้างเหตุที่ดี ด้วยกฎแห่งกรรมที่ ผลที่ได้รับย่อมเกิดเป็นผลที่ดี ทุกข์และสาเหตุแห่งทุกข์ คือ สมุทัย จึงเป็นสาเหตุให้เกิดการพัฒนาเปลี่ยนแปลง บทเรียนแห่งอดีต สามารถชี้แนะให้เกิดการกระทำในปัจจุบัน เช่น เมื่อเราทราบว่าอาการปวดท้องเกิดอะไรและอะไรเป็นสาเหตุของการเกิดทุกข์และไม่ควรกลับไปรับประทานผักดองอีก

เราจึงจะเดินตามหาหนทางที่เราจะหายจากอาการปวดท้องก็คือการพบแพทย์ที่เชี่ยวชาญเป็นทางแก้ไขที่เหมาะสม ในอดีตการหายมาทานเอง อาจจะไม่เป็นผลดีเพราะไม่ได้ตรวจสอบสาเหตุให้ชัดเจน อาจทำให้เกิดอันตรายต่อชีวิตได้

4. นิโรธ: ผลของการกระทำที่แก้ไขปัญหาก็ถูกต้อง การให้แพทย์วินิจฉัยและสั่งจ่ายยาที่เหมาะสมตรงตามชนิดของโรค อาการปวดท้องก็จะหาย ความทุกข์ดับสิ้น คือ นิโรธ ผ่อนคลายปัญหาก่อเกิดผลที่ดีที่น่าพึงพอใจสำเร็จ ให้ผลเป็นสภาพร่างกายกลับคืนได้ดีดังเดิม สรุปว่านิโรธเป็นผลจากการการกระทำดีเป็นเหตุ (มรรค) ซึ่งทำให้เกิดผลดี (นิโรธ)

ในการประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ 4 ในการแก้ไขปัญหามานุษยวิทยา ทุกคนมักเริ่มต้นคิดว่าเป็นเรื่องยากและเฉพาะกับการตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้าเท่านั้น แต่ความจริงแล้ว หลักธรรมพระพุทธศาสนาสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันและการแก้ไขปัญหาก็ได้ (พระครูสารกิจประยุตม, 2560) แต่การจะแก้ปัญหาก็ได้ ไม่ใช่แค่ทราบถึงความหมายในแต่ละข้อเท่านั้น จำเป็นจะต้องนำกิจในอริยสัจที่ปรากฏในธัมมจักกัปปวัตตนสูตรมาใช้ควบคู่กับการแก้ไขปัญหาคือ สัญญา กิจญาณ กตญาณ เรียกว่า ญาณทัสสนะ การนำกิจในอริยสัจมาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ไขปัญหาลงคม วิเคราะห์ว่า ต้องประยุกต์ใช้ดังนี้

ทศกัณฐ์อริยสัจ: การเริ่มต้นด้วยการรับรู้และจำแนกปัญหาอย่างชัดเจน ต้องรู้จักกำหนดรู้ตัวปัญหาที่เกิดขึ้นในทศกัณฐ์อริยสัจ และเมื่อรู้แนวทางในการกำหนดรู้ตัวปัญหาแล้ว (กิจญาณ) ทำให้เราเข้าใจและรับรู้ถึงปัญหาที่มีอยู่ในสังคม

สมุททอริยสัจ: ทราบสาเหตุของปัญหา เราจะต้องระบุสาเหตุของปัญหาในทุกสมุททอริยสัจ ซึ่งจะช่วยให้เราเข้าใจว่าปัญหานั้นมีรากเหตุที่อะไร (กิจญาณ) และการทราบถึงสาเหตุทำให้เรามีพื้นฐานที่แข็งแกร่งในการแก้ไขปัญห

นิโรธอริยสัจ: การทำให้ปัญหาลดลง คือการรู้จักทำให้แจ้งหรือทำให้ภาวะความดับของปัญหามีขึ้นด้วยการวางเป้าหมายที่ชัดเจนในการแก้ไขปัญห (กตญาณ) และการทำให้เข้าใจแนวทางที่เน้นไปที่การดับปัญหา

นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ: ทำให้เจริญหรือเพิ่มพูนยิ่งขึ้นเพื่อให้มีทางดำเนินไปสู่ความดับของปัญหา เป็นการนำทางให้หนทางในความดับของปัญหานั้นเจริญหรือเพิ่มพูนยิ่งขึ้น (กิจญาณ) โดยทำให้เข้าใจถึงทางที่สามารถใช้ในการแก้ไขปัญหได้อย่างเหมาะสม

การประยุกต์ใช้ขั้นตอนทั้ง 4 นี้ในการแก้ไขปัญหาลงคมจึงเป็นการนำกิจที่ปรากฏในอริยสัจมาใช้ควบคู่กับอริยสัจทั้ง 4 ข้อ ซึ่งจะช่วยให้สามารถวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาลงคมอย่างมีประสิทธิภาพและถูกต้อง (ฤกษ์ณ ธาตาดินทร และพระมหาจิรวัฒน์ กนตวณโณ, 2565)

พุทธบูรณาการ: ปัจจัย 4 และทฤษฎีแรงจูงใจ (Maslow's Hierarchy of Needs)

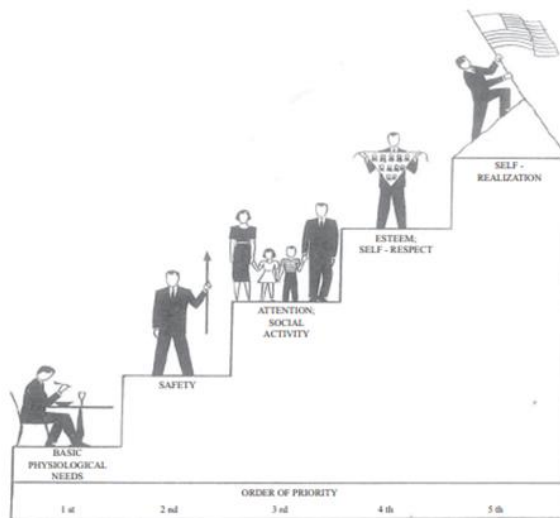
หลักการแห่งศาสนา สามารถนำมาเป็นพลังในการทำให้บุคคลที่ตกอยู่ภายใต้วิกฤตการณ์แห่งชีวิตได้ใช้ยึดเหนี่ยวจิตใจ Formoso-Suárez et al. (2022) ได้ทำงานวิจัยเรื่อง The Impact of Religion and Social Support on Self-Reported Happiness in Latin American Immigrants in Spain (ผลกระทบที่เกิดจากศาสนาและการเกื้อหนุนจากชุมชนก่อความสุขที่ผู้ได้รับสามารถรับรู้ได้ชาวละตินอเมริกาที่อพยพมาอาศัยในประเทศสเปน) ด้วยตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับหลักจิตวิทยา พบว่า ผู้คนส่วนใหญ่ใช้หลักทางศาสนา ช่วยเยียวยาจิตใจ แม้ว่าจะไม่ได้เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางศาสนาก็ตาม ซึ่งชี้ให้เห็นว่าแนวทางการปฏิบัติศาสนพิธีนั้นไม่ได้ส่งผลต่อผู้อพยพเหล่านี้ แต่การรักษาความเชื่อในพระศาสดานั้นมีประโยชน์ในการเผชิญกับสถานการณ์วิกฤตในชีวิตอย่างมาก สุดท้ายพบว่ากลไกการรับมือกับปัญหาเชิงบวกอย่างได้ผลดีจะเกิดกับผู้ที่

ศรัทธาในศาสนา มาก ด้วยผลที่ได้ สรุปว่าคนที่มีความเชื่อมโยงกับความเชื่อในศาสนาของพวกเขาจะมีเครื่องยึดเหนี่ยวเป็นที่พึ่งพา

ในยามที่มนุษย์ประสบกับภาวะการณ้ขาดแคลนหมดสิ้นในชีวิต สามารถกลับมามองความต้องการในชีวิตด้วยหลักธรรมด้านปัจจัย 4 (Four Requisites) จะเห็นว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับปัจจัย 4 เป็นอย่างมาก ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุผลที่ปัจจัย 4 เป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานเพื่อดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข เช่น เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ปัจจัย 4 เป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมในชีวิตให้เกิดความเป็นปกติ ช่วยทำให้กิจกรรมในชีวิตของแต่ละบุคคลสามารถดำเนินไปได้ด้วยดี เช่น เสื้อผ้าที่เหมาะสมสำหรับไปทำงาน อาหารที่มีประโยชน์ เพื่อให้ร่างกายมีพลังงานในการทำงาน ที่พักสำหรับอยู่อาศัยที่อำนวยความสะดวกในชีวิตและทรัพย์สินของเรา ยารักษาโรค เพื่อให้ร่างกายฟื้นฟูแข็งแรงเมื่อมีความเจ็บป่วย ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกภาษาไทย (อง.จตุก. (ไทย), 21/1/42.) ขรवास สามารถพิจารณาปัจจัย 4 ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของตนได้ดังนี้: 1. เสื้อผ้าและผ้าห่ม: เลือกใช้เสื้อผ้าให้เข้ากับวัตถุประสงค์ สะอาด เรียบร้อย คุณภาพดีและทนทาน ไม่แพง สีสันไม่สดเกินไป ใส่ได้ในหลายโอกาส 2. อาหาร: ให้ความสำคัญกับโภชนาการมากกว่าความพอใจส่วนตัว มีประโยชน์ สะอาดและทานอย่างพอดี ชื้ออาหารปริมาณพอดี ประหยัดเงิน 3. ที่อยู่อาศัย: เลือกที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม ปลอดภัย แห้งสะอาด และคนดี ขนาดที่อยู่พอดี 4. การรักษาสุขภาพ: รักษาสุขภาพโดยการออกกำลังกาย ตรวจสุขภาพประจำปี (กลุ่มวิชาพุทธวิธีในการพัฒนานิสัย, 2558) ด้วยความต้องการพื้นฐานนี้สอดคล้องได้ในทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของ Maslow (Maslow's Hierarchy of Needs) เป็นแนวคิดทางด้านจิตวิทยาที่อธิบายความต้องการของมนุษย์ที่เกิดจากแรงจูงใจกระตุ้นเมื่อได้รับการตอบสนองแล้วจะมีการพัฒนาความต้องการเป็นลำดับเป็นลักษณะขั้นบันได ในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ขั้นบันไดความต้องการของมนุษย์ที่เกิดจากแรงจูงใจ
ที่มา: Davis (1957)

คนส่วนใหญ่ มีความพึงพอใจในความต้องการพื้นฐานจากทั้งหมดของตนแต่เพียงบางส่วน และมีความไม่พอใจบางส่วนจากความต้องการพื้นฐานทั้งหมดในเวลาเดียวกัน ในขณะที่พฤติกรรมของมนุษย์ มักจะแสดงออกมาเนื่องด้วยการให้ได้มาเพื่อสนองความต้องการพื้นฐานอาจจะหลายด้านหรือทั้งหมดในเวลาเดียวกัน แทนที่จะเป็นเพียงความต้องการเดียวเท่านั้น ด้วยการที่มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีความต้องการไม่มีที่สิ้นสุด หากแต่

สภาวะจิต
ถูกรบกวนด้วย
ปัจจัยภายนอก
จนเกิดการเปลี่ยนแปลง

Self-Actualization

Esteem needs

Social needs

Safety needs

Physiological needs

Maslow's Hierarchy of Needs

ปัจจัย ๔ (Four necessities of life)

[A] การเติมเต็ม

[B] การต่อสู้แข่งขัน

[C] การดำรงอยู่

ด้วยการบูรณาการหลักปัจจัย 4 เข้ากับทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ หรือ Maslow's Hierarchy of Needs ช่วยให้เกิดความเข้าใจความเป็นไปของแรงจูงใจที่มนุษย์ต้องการตอบสนองความต้องการทางกาย และตามมาด้วยการตอบสนองความต้องการทางความรู้สึก ที่ช่วยให้ตอบได้ชัดเจนว่า เพราะเหตุใดความต้องการของมนุษย์จึงไม่สิ้นสุดและมีแรงกระตุ้นให้เกิดกิเลส เช่น มีบ้านที่อาศัยได้ แต่ต่อมาเมื่อมีรายได้อย่างมั่นคง ก็ต้องการบ้านที่ใหญ่โตหรูหรามากขึ้น จึงย้อนกลับเข้ามาหาที่ความต้องการพื้นฐานอีกครั้ง วงเวียนเช่นนี้ไม่สิ้นสุด

การได้รับผลกระทบของภัยพิบัติทางธรรมชาติ รวมตลอดถึงวัฒนธรรม ประเพณีการดำเนินตามวิถีชีวิตของชุมชน เช่น การประกอบกิจกรรมทางศาสนา และความสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน การเริ่มต้นที่มีวิธีการให้การดูแลตนเองก่อนที่การให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสมจะเข้ามาถึง และผู้ที่มีหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือบรรเทาทุกข์แก่ผู้ประสบภัยสมควรปฏิบัติตนอย่างมีหลักการตามมาตรฐานอย่างมีสติ ด้วยพุทธบูรณาการ ประโยชน์ในการปรับหลักพุทธธรรมมาใช้เกิดขึ้นได้ ตั้งแต่การวางแผนคิดที่ดีในองค์รวมขององค์กร ในทุกขนาด ด้วยหลักมัชฌิมาปฏิปทา การสร้างระบบความคิดด้วยหลักของการพิจารณาแบบโยนิโสมนสิการ

และการทำงานร่วมกันได้ด้วยหลักหลักสังคหวัตถุ 4 ในยามที่เกิดสภาวะวิกฤตภัยพิบัติธรรมชาติ พุทธธรรมที่ถูกนำมาบูรณาการสามารถนำชุมชนและองค์กรฝ่าฟันปัญหาได้โดยมีหลักที่ยึดถือร่วมกันเป็นแนวทางเดียวกัน

กรมชลประทานใช้หลักการจัดการและหลักสัปปริสธรรม 7 เพื่อแก้ไขวิกฤตจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ ด้านอุทกภัย แนวทางสำคัญที่ช่วยให้การพัฒนาทั้งในส่วนบุคลากรและหน่วยงานให้สามารถมีความตั้งใจ ความใส่ใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร เกิดการบริหารจัดการแก้ปัญหาภาวะวิกฤตและมีความสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ในระดับบุคคลที่ประสบภัยหากเข้าใจในหลักแห่ง อริยสัจ 4 มาใช้เพื่อการดูแลสุขภาพ มีการตัดสินใจอย่างเป็นระบบ ผลดีจะเกิดแก่สุขภาพของแต่ละบุคคลไม่ทำให้เกิดความสูญเสียรุนแรงถึงชีวิตได้ แม้ในภาวะการณ้ขาดแคลนหมดสิ้นการในชีวิตด้วยหลักธรรมด้านปัจจัย 4 และสามารถประยุกต์ร่วมกับทฤษฎีที่นิยมในชาวตะวันตก ได้แก่ ทฤษฎีแรงจูงใจของมนุษย์ ทำให้สามารถเข้าถึงความต้องการของผู้ประสบภัย พิบัติทางธรรมชาติ ได้เป็นอย่างดีและสามารถให้ความช่วยเหลือได้ตรงกับความต้องการในช่วงเวลาจำกัด บทบาทที่พระพุทธศาสนาเป็นหลักปรัชญาที่สามารถวางกรอบแห่งพุทธบูรณาการ ให้เกิดการประยุกต์ใช้ในกิจการได้ในทุกขั้นตอนการปฏิบัติการช่วยเหลือบรรเทาและระดับบุคคลที่สามารถวางแผนคิดเผชิญกับภัยพิบัติได้

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณ ธาตาบดินทร และ พระมหาจีรวัฒน์ กนตวณโณ. (2565). อริยสัจกับการแก้ปัญหาในสังคมไทย. *วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร*, 5(2), 249-260.
- กลุ่มวิชาพุทธวิธีในการพัฒนานิสัย. (2558). *ปัจจัย 4 กับวิถีชีวิตของฆราวาส แม่บทการฝึกอบรมในพระพุทธศาสนา*. สืบค้น 1 พฤษภาคม 2567, จาก https://kalyanamitra.org/th/article_detail.php?i=10082.
- ดวงเพชร สมศรี. (2558). *ระบบการทำงานของบุคคลต้นแบบเชิงพุทธบูรณาการ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- นฤมล สมรรคเสวี. (2557). ภาวะวิกฤตจากภัยพิบัติทางธรรมชาติกับบทบาทพยาบาล, *วารสารการพยาบาลจิตเวชและสุขภาพจิต*, 28(2), 1-16.
- พระครูไพศาลศีลวัฒน์. (2565). *รูปแบบการจัดการสภาพแวดล้อมและภาวะวิกฤตอุทกภัยของชุมชนลุ่มน้ำเจ้าพระยา จังหวัดอ่างทอง (ดัชนีนิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม)*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสารกิจประยุตม (2560), การประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ 4 ในการแก้ไขปัญหาชีวิต. *ธรรมทรรศน์*, 17(2), 257-267.
- พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (2558). *พระธรรมเทศนา : วิธีการทำงาน ให้เป็นการปฏิบัติธรรม*. สืบค้น 1 พฤษภาคม 2567, จาก <http://www.trilakbooks.com/index.php?mo=1>.
- พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตโต), (2564), *พระพุทธศาสนากับการพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: นิติธรรมการพิมพ์.
- พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ. (2563). *ระเบียบวิธีวิจัยทางการจัดการเชิงพุทธ Research Methodology in Buddhist Management*. พระนครศรีอยุธยา: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- อดิเทพ ภิญาเกษม. (2565). การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของกรมชลประทานโดยการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม (ดุสิตนิพนธ์หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Maslow., A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396.
- Formoso-Suárez, A. M., et al. (2022). The Impact of Religion and Social Support on Self-Reported Happiness in Latin American Immigrants in Spain. *Religions*, 13(122), 1-14.
- Davis, K. (1957). *Human Relations in Business*. New York: McGraw-Hill Book Company, INC.

